

Tutkimusetiikka

Käsitteet ja tutkimusetiikan huomiointi hanketta suunniteltaessa

Webinaari I
31.10.2025 klo 13–14

Keitä me olemme:

- Hanna-Riina Aho, FM, AmO, tutkimusetiikan tukihenkilö, viestinnän lehtori, Centria.
- Pauliina Kesonen, väitöskirjatutkija, TtM, sh (AMK), lehtori ja tutkimusetiikan tukihenkilö, Satakunnan ammattikorkeakoulu
- Seppo Pamppunen, väitöskirjatutkija (Tuni), KM, lehtori ja Satakunnan ammattikorkeakoulun ihmistieteellisen eettisen toimikunnan puheenjohtaja, SAMK
- Seliina Päälyysaho, tutkimuspäällikkö, FT, KTM, AmO, tutkimusetiikan tukihenkilö, Seinäjoen ammattikorkeakoulun ihmistieteellisen eettisen toimikunnan sihteeri, SEAMK

Miksi olemme täällä tänään?

Tavoitteenamme on tukea henkilöstöämme ja varmistaa, että TKI-toiminta perustuu eettisesti kestäviin periaatteisiin.

Tutkimusetiikan webinaarit CSS-yhteistyössä

- **Webinaari I, 31.10.2025 klo 13–14** Käsitteet ja tutkimusetiikan huomiointi hanketta suunniteltaessa
- Webinaari II, 14.11.2025 klo 13–14 Tutkimusaineisto, suostumukset ja tietosuoja
- Webinaari III, 28.11.2025 klo 13–14 Julkaiseminen, tekoäly, TENK ja HTK-ohje

Sisältö

- Mitä on etiikka?
- AMKien sitoutuminen TENKin ohjeistukseen
- Yritysten mukanaolo hankkeissa
- Rooleista ja tekijyyksistä sopiminen
- Erilaiset luvat ja niiden hankinta

Mitä etiikka on?

- Kuuluu filosofian alaan, joka tutkii oikean ja väärän, hyvän ja pahan sekä hyväksyttävän ja ei-hyväksyttävän eroja.
  - käsitteiden, periaatteiden ja arvojen systemaattista tutkimista
  - tarjoaa ohjenuoria ja perusteluita tekojen ja päätösten arvioimiseksi eri tilanteissa.
- Moraali = käytännön toimintaa, mikä on vuorovaikutuksellista ja ymmärretään suhteessa aikaan.
- Mikä on lain ja etiikan välinen suhde?

Miksi etiikan koulutus on tärkeää ammattikorkeakouluissa

- Tutkimuseettisenneuvottelukunnan laatimat Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK) -ohjeet määrittelevät tieteellistä tutkimusta ja siihen liittyviä toimintatapoja (kuten luotettavuutta, vastuunkantoa ja rehellisyyttä) Suomessa.
- Ammattikorkeakoulut ovat sitoutuneet HTK-ohjeeseen, kuten myös monet muut korkeakoulut, tutkimuslaitokset ja organisaatiot.
- Tieteenalojen ylittävä yhteistyö lisää vaadetta tunnistaa eri alojen erityispiirteitä
- Lainsäädäntö määrittelee tutkittavan oikeuksia tai datan käyttöä, jotka ovat myös osa hyvää tieteellistä käytäntöä

Yritysten mukanaolo hankkeissa 1/3

---

1. Luottamuksellisuus

- Yritysyhteistyössä syntyy usein aineistoa, joka sisältää liike- tai ammattisalaisuuksia. Aineiston käsittely ja säilytys tulee noudattaa tietosuojasetusta ja sopimuksia. Sovitaan selkeästi, mitä tietoja voidaan julkaista ja mitä ei.

2. Tutkimuksen riippumattomuus ja rehellisyys

- Tutkimuksen tuloksia ei saa ohjailla yrityksen toiveiden mukaisesti.
- Tutkijoiden tulee säilyttää tieteellinen riippumattomuus myös silloin, kun rahoitus tai aineisto tulee yrityksiltä.
- Sopimuksissa on tärkeää määritellä, että tutkijoilla on oikeus julkaista tulokset tieteellisin perustein, vaikka ne eivät olisi yrityksen kannalta myönteisiä.

Yritysten mukanaolo hankkeissa 2/3

---

3. Sopimukset ja vastuut

- Ennen hankkeen käynnistämistä tulee tehdä selkeät sopimukset, mm:
  - omistusoikeus aineistoon ja tuloksiin
  - julkaisuoikeudet
  - tietosuojavastuut
  - mahdolliset kaupalliset oikeudet (IPR).
- Jos opiskelijat osallistuvat hankkeeseen, heidän asemansa ja oikeutensa on myös kirjattava selvästi

Yritysten mukanaolo hankkeissa 3/3

---

4. Yrityksen työntekijät

- Jos yrityksen työntekijöitä osallistuu tutkimukseen (esim. haastatteluissa tai havainnoinnissa), he ovat tutkimuskohteita, ja heidän tulee antaa osallistumiseen tietoinen suostumus.
- Työntekijöiden osallistumisen on oltava vapaaehtoista – yritys ei saa painostaa heitä.

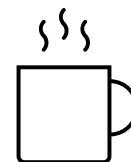
5. Avoimuus ja sidonnaisuudet

- TKI-toiminnan avoimuus on keskeistä, mutta yritys yhteistyössä se on sovittava yhteen liikesalaisuuksien kanssa.
- Kaikkien hankkeessa mukana olevien tutkijoiden ja toimijoiden tulee ilmoittaa mahdolliset sidonnaisuutensa (esim. omistus yrityksessä).
Sidonnaisuudet eivät saa vaarantaa tutkimuksen puolueellisuutta

Tekijyys

- On osa hyvää tieteellistä käytäntöä
- Kaikkea toimintaa tutkimustiedon tuottamiseksi ja mahdollistamiseksi
- kirjoittajaluetteloon tai toimittajaksi merkityt henkilöt voivat lisätä asianomaisen julkaisun julkaisuluetteloonsa
- Kaikkea osallisuutta ei tarvitse huomioida
  - voidaan osoittaa kiitoksissa
- Kuvittajalla voi olla tekijänoikeus kuvitukseen

Tekijyys

- Tekijyys tutkimusetiikassa on eri asia kuin tekijänoikeudellisesta näkökulmasta
- Projektin/hankkeen alussa, kun suunnitellaan julkaisemista, tulee sopia roolituksesta ja niihin liittyvästä tekijyydestä
- Generatiivisella tekoälyllä tuotetulle tekstille ei synny tekijyyttä
- Vaihtelee tieteen aloittain – siksi monitieteisissä hankkeissa on hyvä sopia asiasta
- Tuo vastuuta sisällöstä (obs. Generatiivinen tekoäly)
- Ei työsuhderiippuvainen asia

HTK-loukkaus

Tekijyyden loukkaaminen

- Puutteellinen tai epäasiallinen viittaaminen aikaisempiin tutkimustuloksiin
- Merkittäväällä panoksella tieteelliseen toimintaan osallistuneen tutkijan nimen jättäminen pois julkaisun tekijä- tai kirjoittajaluettelosta
- Muiden tutkijoiden osuuden muunlainen vähättely, kuten tietoinen mainitsematta jättäminen julkaisuissa tai vastaavissa
- Tekijyyden manipulointi muulla tavoin, kuten tutkimuksen tekemiseen osallistumattomien henkilöiden sisällyttäminen tekijäluetteloon tai ns. haamukirjoittajan tekemän työn hyväksyminen omiin nimiin

OHJEET

- Sopikaa tekijyyden periaatteet
- Varautukaa kiistoihin
- Tehkää aineistohallintasuunnitelma
- Keskustelkaa hankkeen julkaisuaikataulusta ja mahdollisista julkaisukanavista
- Sopikaa kirjoittajaluettelon nimien järjestys
- Tarkistakaa ja täydentäkää tutkimushankkeen alussa laadittua sopimusta
- Huolehtikaa, että kaikki hyväksyvät valinnat
- Muistakaa tutkimuseettinen vastuu

Lähteet:

Keiski, R. L., Hämäläinen, K., Karhunen, M., Löfström, E., Näreaho, S., Varantola, K., . . . Aittasalo, M. 2023. *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa: Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023*. 1. painos. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. *Tieteellisten julkaisujen tekijyydestä sopiminen: Tutkimuseettisen neuvottelukunnan suositus 2018*. 2. uudistettu painos. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta = Forskningsetiska delegationen = The Finnish National Board on Research Integrity TENK. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/TENK_suositus_tekijyys.pdf

Eettinen ennakoarviointi

- Tässä esityksessä käsitellään hyvin tiiviisti vain ihmistieteellisen tutkimuksen eettistä ennakoarviointia.
- **Suuri(n) osa tutkimuksista voidaan toteuttaa ilman eettistä ennakoarviointia**, mutta tietyissä tilanteissa tutkimukselle tarvitaan **eettinen ennakoarviointilausunto.**
- Tutkimuksen eettinen ennakoarviointi suojelee tutkittavia ja se varmistaa tutkijan oikeusturvaa
- Eettinen toimikunta **ei myönnä lausunnolla tutkimuslupaa**, vaan se antaa lausunnon tutkimukseen liittyvistä eettisistä näkökohdista ja eettisestä hyväksyttävyydestä.
- Tutkija on aina viimekädessä itse vastuussa tutkimuksensa eettisyydestä.
- Ennakoarvioinnin tarpeellisuus perustuu lähinnä tutkimusasetelmaan.
- Ennakoarviointilausuntopyyntö tulee aina esittää ennen tutkimuksen aineistonkeruun aloittamista. Sitä EI myönnetä jälkikäteen.

Milloin tutkimuksesta on esitettävä pyyntö eettisestä ennakoarvioinnista? ^{1/3}

- **1. Tutkimukseen osallistumisessa poiketaan tietoon perustuvan suostumuksen periaatteesta:**
  - *Suostumuksesta poikkeaminen tarkoittaa, kun tutkittavien osallistuminen ei ole vapaaehtoista tai tutkittaville ei anneta riittävästi tai oikeaa tietoa tutkimuksesta.*
- **2. Tutkimuksessa puututaan tutkittavien fyysiseen koskemattomuuteen:**
  - *esimerkiksi fyysisen kunnon mittaaminen, fysiologisen näytteen otto, elintarvikkeen- tai muun nieltävän valmisteen nauttiminen tai fyysisen vapauden rajoittaminen esimerkiksi teknologian avulla*
  - *HUOM. Näissä tilanteissa on tarkistettava onko kyseessä lääketieteen tutkimuslain vai ihmistieteellisen tutkimuksen mukaan arvioitava tutkimus*

Milloin tutkimuksesta on esitettävä pyyntö eettisestä ennakkoarvioinnista? ^{2/3}

- **3. Tutkimus kohdistuu alle 15-vuotiaisiin ilman huoltajan erillistä suostumusta tai informointia, jonka perusteella huoltajalla olisi mahdollisuus kieltää lasta osallistumasta tutkimukseen:**
  - *HUOM! Jos tutkittava on 15-vuotias tai vanhempi, niin hän saa pääsääntöisesti itse päättää tutkimukseen osallistumisestaan (vaikka onkin alaikäinen).*
- **4. Tutkimuksessa tutkittaville esitetään poikkeuksellisen voimakkaita ärsykeitä:**
  - *esimerkiksi väkivaltaa tai pornografialla sisältävät materiaalit tai tutkittavan arvomaailmalle täysin sopimattomia ajatuksia ja materiaaleja joita tutkittaville näytetään osana tutkimusasetelmaa.*

Milloin tutkimuksesta on esitettävä pyyntö eettisestä ennakoarvioinnista? ^{3/3}

- **5. Tutkimuksessa on riski aiheuttaa tutkittaville tai heidän läheisilleen normaalin arkielämän rajat ylittävää henkistä haittaa:**
  - *esimerkiksi silloin, jos tutkimus liittyy tutkittavien tai heidän läheistensä traumaattisiin kokemuksiin.*
  - HUOM! Haasteena em. arvioimisessa on etenkin se, että ko. asiat ovat monin tavoin tulkinnanvaraisia (mm. sosiaalisiin käytäntöihin ja sopimukseen, tapoihin, kulttuurisiin ja etnisiin seikkoihin taustoihin ja olettamuksiin sekä kysymyksiin kietoutuneita).
- **6. Tutkimuksen toteuttaminen voi merkitä turvallisuushkaa tutkittaville tai heidän läheisilleen**
  - *Turvallisuushka tutkittaville tai tutkijalle tai heidän läheisilleen voi syntyä esimerkiksi perheväkivaltaa koskevissa tutkimuksissa tai tutkimuksissa, jotka toteutetaan kriisitilanteissa tai -alueilla.*
  - HUOM! Myös tietoturvariskit voivat olla turvallisuushka, jos tutkittavien henkilötietoja esimerkiksi kerätään ja yhdistetään useista eri lähteistä (vrt. kohtaan 1).
- **LISÄKSI HUOM! Miten toimitaan, kun on vajaakykyinen henkilö (pitkäkestoinen sairaus, aistivamma, ikääntyneisyys tms.) tutkittavana?** Em. ei itsessään rajoita itsemääräämisoikeutta ja siis oikeutta päättää tutkimukseen osallistumisesta, mutta se on tapauskohtaisesti harkittava/ arvioitava.

Ennakkoarviointilausunto toimikunnalta

- **Eettisillä toimikunnilla on vaihtelevia käytäntöjä ja aikatauluja lausuntopyyntöjen vastaanottamisessa, niiden käsittelyssä ja lausunnon antamisessa. Lausuntopyynnön käsittelyajat vaihtelevat n. 3 viikosta 2 kuukauteen.**
- Toimikunta voi pyytää tarvittaessa täydennyksiä ennakkoarviointipyntöön ennen sen käsittelemistä ja lausunnon antamista.
- **Annettu ennakkoarviointilausunto voi olla joko myönteinen tai myönteinen ehdollisena (korjausvaatimuksin). Lausunto voi olla myös kielteinen (korjausvaatimuksin).**
- Jos eettinen toimikunta antaa tutkimuksesta kielteisen lausunnon, on tutkimus-suunnitelmaa (tutkimusasetelmaa) muutettava lausunnossa esitetyllä tavalla.
- Muutettu tutkimussuunnitelma on esitettävä eettiselle toimikunnalle esimerkiksi käyttäen lausuntopyyntölomaketta tai muulla selkeällä tavalla.
- Mukaan tulee liittää selkeä kuvaus, missä tutkija perustelee ja kuvailee tekemänsä muutokset. Lisäksi uuden lausuntopyynnön liitteisiin on selvästi merkittävät muutetut kohdat.
- **Jos tutkija ei noudata saamansa lausunnon ohjeistusta, kyseessä voi olla hyvän tieteellisen käytännön (HTK) loukkaus.**

Ennakoarviointia koskevaan lausuntopyyntöön liitettävät asiakirjat:

- peruste lausunnon pyytämiselle
- tutkimussuunnitelma ja sen tiivistelmä
- tutkimuksesta vastaavan henkilön yhteystiedot
- tutkimuksesta vastaavan henkilön arvio tutkimuksen eettisyydestä
- tutkittaville henkilöille toimitettava tiedote ja mahdollinen suostumuslomake
- muu tutkittaville annettava materiaali, kuten kyselylomake, haastattelurunko
  - aineistohallintasuunnitelma
  - tieteellisen tutkimuksen tietosuojailmoitus (jos tutkittavista kerätään tunnistusteollisia tietoja)
    - Esimerkki lausuntopyyntölomakkeesta : [Satakunnan ammattikorkeakoulun ihmistieteiden eettinen toimikunta - SAMK – Satakunnan ammattikorkeakoulu](#) -> kohta Lausuntojen pyytäminen

Tutkimusluvun hakeminen ^{1/3}

- Aiheesta ja tutkimuksen toteutuksesta riippuen tutkijan on otettava selvää tutkimusluvasta ja tarvittaessa anottava sitä asianmukaisilta tahoilta. Joskus helposti, joskus vaiheiden kautta.
- **Tutkimuslupa tulee anoa/hakea aina ennen aineistonkeruun aloittamista.**
- Ajallisesti luvan hakeminen tapahtuu yleensä valmistuneen/hyväksytyt tutkimussuunnitelman jälkeen, ja eräissä tapauksissa tutkimusasetelman johdosta, joka edellyttää eettistä ennakoarviointia, niin sen jälkeen, :
  - 1.) suunnitelma 2.) mahdollinen eettinen ennakoarviointi ja 3.) tutkimuslupa
- Tutkimuslupa (lupa tutkia) viittaa pääsääntöisesti kolmeen hyvinkin erilaiseen tutkimuskohteeseen, joista kohta a.) on tyypillinen ja kohdat b.) ja c.) myöskin huomoitava eli kun tutkimuksen kohteena on
  - a.) kohdeorganisaatio
  - b.) alaikäiset tutkittavat ja
  - c.) kun tarvitaan tutkimuslupa tutkittavalta = tutkittavan suostumus osallistua tutkimukseen

Tutkimusluvan eri muodot: organisaatio ^{2/3}

- A.) TUTKIMUSLUPA, KUN KOHTEENA ON **ORGANISAATIO TMS.**
- Tutkimuslupa tarvitaan yleensä silloin, kun tutkimus kohdistuu tutkimuksen kohteena olevan organisaation henkilöstöön, asiakkaisiin tai sen (sisäiseen) toimintaan (esimerkiksi laitteet, tilat, tilaisuudet)
- Tutkimuslupakäytännöt vaihtelevat: yleensä mitä suurempi organisaatio, sitä muodollisempi (ja työläämpi) lupaprosessi on
  - tiedote lupahakemusmenettelystä saatavilla organisaation verkkosivuilla tms.
  - käytettävä lupahakemuslomaketta, missä tarvittavat liitteet ja varattava aikaa lupakäsittelyprosessille.
- Kohdeorganisaatio myöntää tutkimusluvan yleensä lähinnä tieteellisen tutkimuksen (tai tutkimuksen periaatteita noudattavan opinnäytetyön tai hankkeeseen sisältyvän tutkimuksen tms.) tekemistä varten.
- Tutkimuslupaa ei tarvitse, jos tutkittavia ei rekrytoida jostain organisaatiosta, yrityksestä tms. Vastaavia tilanteita on, kun hankkii tutkittavat esimerkiksi levittämällä tutkimuskutsua sosiaalisessa mediassa, lehti-ilmoituksella tai ”lumipallomenetelmällä”.

“Tutkimuslupa” kyseessä myös näissä tilanteissa: alaikäiset ja tutkittavan suostumus 3/3

- B.) TUTKIMUSLUPA, KUN KOHTEENA OVAT **ALAIKÄISET TUTKITTAVAT**
  - Pääsääntö on , että kun kohdeorganisaatiossa (esim. päiväkotia, koulu) tutkittavat/ tutkimukseen osallistujat ovat alaikäisiä, niin organisaation myöntämän tutkimusluvan lisäksi tarvitaan lupa lapsen/nuoren huoltajalta tai ainakin tulee informoida, jos hän on alle 15- vuotias
- C.) TUTKIMUSLUPA ON PERIAATTESSA KYSEESSÄ MYÖS, KUN SILLÄ TARKOITETAAN TUTKITTAVAN **SUOSTUMUSTA OSALLISTUA TUTKIMUKSEEN**
  - kun tutkittava on **tutkimusvuorovaikutuksessa** tutkijaan, edellytetään **tietoon perustuva eettinen suostumus osallistua tutkimukseen**.
  - Tutkimusvuorovaikutusta sisältyy tutkittavien haastatteluihin ja havainnointiin tai tutkimuksiin, joissa tutkittavilta pyydetään kyselyjen täyttämistä, kirjoitusten laatimista, tietojen pyytämistä tai lupien pyytämistä heitä koskevien tietojen käyttöön tai muunlaista osallistumista.
  - Suostumuksen antaakseen tutkittavan tulee saada riittävästi tietoa tutkimuksesta ja omista oikeuksistaan tutkittavana (huom! tiedote tutkimuksesta, suostumuksen osoittaminen, tietosuojaseloste).

Lähteitä ja linkkejä tutkimuslupaan ja eettiseen ennakoarviointiin liittyen:

- ❖ ARENE (n.d.): Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Saatavilla osoitteessa: [AMMATTIKORKEAKOULUJEN OPINNÄYTETÖIDEN EETTISET SUOSITUKSET 2025.pdf](#)
- ❖ Kallinen, Timo & Kinnunen, Taina (2021). Etnografia. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>>. [Viitattu 09.10.2025]
- ❖ SUOMEN AKATEMIA (n.d.): Tutkimusetiikka. Saatavilla osoitteessa <https://www.aka.fi/tutkimuksesta-yhteiskuntaan/vastuullinen-tiede/tutkimusetiikka/>
- ❖ Tietosuojavaltuutetun toimisto (n.): <https://tietosuoja.fi/>
- ❖ Valtakunnallinen lääketieteellinen tutkimuseettinen toimikunta (TUKIJA): [TUKIJA etusivu | Tukija](#)
- ❖ VASTUULLINEN TIEDE: [Vastuullinen tiede](#)
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). (2019). *Ihmisten kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa* (2. uudistettu painos). https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf